

Dagboksmetod

– att beskriva slöjdarbete med elevers och lärares egna ord

Marléne Johansson

I denna artikel ligger fokus på dagbokstexter för reflektion och lärande i skolans slöjdundervisning. Att dokumentera och skriva om sin dag och sina känslor har förekommit sedan människan började skriva. Dagböcker som lämnats åt eftervärlden har blivit intressanta dokument som speglar den tid de är skrivna i. Likaså pågår idag en omfattande dokumentation av händelser som snabbt når andra via virtuella medier. Däremot har dagboksanteckningar inom slöjdforskning använts först under senare år. I artikeln redogörs för erfarenheter med dagboksanteckningar insamlade som empiriskt forskningsunderlag vid tre tillfällen; Skolverkets första nationella utvärdering av grundskolans slöjdämne 1992–1996, NU-92 (Johansson, 1994, 1995; Skolverket, 1993, 1994a, 1994b), avhandlingsstudie av Johansson (Johansson, 1999, 2002) och Skolverkets andra nationella utvärdering av grundskolans slöjdämne 2003–2007, NU-03 (Hasselskog, 2004, 2010; Johansson & Hasselskog, 2008; Skolverket, 2005, 2007).

Sökord: metod, slöjd, dagbok, elev, lärare, sociokulturellt

Perspektivgrund

Dagboksanteckningarna i Skolverkets utvärderingar, NU-92 och NU-03, konstruerades utifrån ett *skolpolitiskt normativt perspektiv* då de var menade att utvärdera den svenska grundskolan utifrån de läro- och kursplaner (Lgr80, Lpo-94 med kursplan 2000) som gällde vid de två utvärderingstillfällena. Bakgrunden till att dagbokskrivning blev aktualiserat för slöjdämnet var i samband med Skolverkets första nationella utvärdering av grundskolan, 1992–1996, NU-92. Utvärderingen genomfördes för att få en nationell helhetsbild av den svenska grundskolan. Alla skolämnena skulle utvärderas, men diskussioner uppkom om huruvida alla ämnen verkligen skulle kunna utvärderas och man menade att slöjd var ett sådant ämne som skulle vara problematiskt att utvärdera. Eftersom de förväntade resultaten hade för avsikt att vara riksrepresentativa skulle den omfattande utvärderingen genomföras med hjälp av enkäter. Frågor uppkom hur man skulle kunna utvärdera slöjdämnet kvantitativt med hjälp av enkäter. Var det

inte lämpligare att exempelvis sända in elevers slöjdprodukter för värdering? Men hur skulle detta kunna ske i en sådan omfattning att det kunde betraktas som riksrepresentativt, och hur skulle man kunna ta del av elevers lärande via ett inlämnat slöjdföremål?

Frågorna var många, men efter flera diskussioner framkom det att visst kunde elever och lärare svara på samma enkätfrågor som i andra ämnen, och visst kunde man även ställa ämnesspecifika frågor för slöjdamnet. Däremot kunde inte den arbetsprocess, slöjdprocessen, som slöjdföremålen tillverkats i över tid utvärderas tillfredsställande. Därav uppkom idén, som en kompletterande kvalitativ forskningsmetod, att låta elever och lärare under flera veckors tid skriva dagboksanteckningar som kunde bilda underlag för en kvalitativ utvärdering av slöjdamnet (Johansson, 1994, 1995; Skolverket, 1993, 1994a, 1994b). Skolverket menade att det var en intressant utveckling av ett utvärderingsinstrument då dagboksmetod inte använts vid myndighetens tidigare utvärderingsuppdrag. Slöjdamnets dagboksmetod uppmärksammades positivt på flera vis (t.ex. Lander, 1994; Molander, 1994). Efter utvärderingen NU-92 började dagboksskrivning användas mer frekvent ute i skolorna. I fortsatta forskningssammanhang användes dagboksanteckningar i Johanssons avhandlingsstudie (Johansson, 1999, 2002). När Skolverket skulle utvärdera alla skolämnen i en ny riksrepresentativ utvärdering, 2003–2007, NU-03, användes än en gång dagböcker som en kompletterande kvalitativ metod för slöjdamnet (Hasselskog, 2004, 2010; Johansson & Hasselskog, 2007; Skolverket, 2005, 2007).

Utöver att använda dagböckerna som ett utvärderingsinstrument i NU-92 framkom forskningsresultat om hur arbetet i slöjdsalen kunde beskrivas under en tioveckorsperiod utan att validera beskrivningarna mot gällande styrdokument (Johansson, 1994, 1995). Analyser av dagboksmaterialet i NU-03 rymdes inte inom ramen för NU-projektet, men delar av dagböckerna analyserades i en avhandling utifrån ett *läroplansteoretiskt perspektiv* om hur lärare i slöjd beskriver sin undervisning och hur elevers beskrivning överensstämmer med lärarnas (Hasselskog, 2010). Elevers och lärares dagboksanteckningar i NU-92 och NU-03 är tidsdokument, men det omfattande empiriska dagboksmaterialet kan dock nyttjas för fortsatta analyser utifrån andra forskningsperspektiv, exempelvis ett genusperspektiv.

Dagböckerna i avhandlingsstudien (Johansson, 2002) användes som bakgrundsempiri för de videospelade slöjdgrupperna. I avhandlingen användes ett *sociokulturellt perspektiv* (Vygotsky, 1978, 1986, 1995) på de dagböcker som elever och lärare med egna ord skrev om arbetet i slöjdsalen. Vygotsky menar att

tankeprocessen är en form av inre tal och det skrivna språket är ett av de redskap som används i kommunikation. I Vygotskys texter betonas sambandet mellan tanke, språk och handling, utgångspunkter som beaktades i analyserna av avhandlingsstudiens dagbokstexter. Ett sociokulturellt angreppssätt omfattar hur kunskaper och färdigheter återskapas, nyskas och utvecklas i verksamheter. Utifrån ett sociokulturellt perspektiv skall texter förstås i sina sociala, kulturella och historiska sammanhang. Aktiviteter är knutna till situation och omgivning (Lave & Wenger, 1991). När aktiviteter i slöjdverksamhet skall beforskas kan det vara skillnad mellan det som via videoinspelningar kan uppfattas att elever och lärare gör jämfört med det elever och lärare själva beskriver i sina dagboksanteckningar. Dagbokstexter kan vara mer eller mindre reflekterande och ”sanna” men ger, oavsett perspektivgrund, värdefull information om hur elever och lärare över tid, och med egna ord, beskriver slöjdaktiviteter. Det handlar inte endast om att kunna skriva utan också om att kunna dra slutsatser och göra associationer (Säljö, 2005). Att skriva dagbok i slöjdundervisningen kan ses som ett hjälpmedel för elevens reflektion med möjligheter att få syn på sitt lärande.

Insamling och empiri

Skolverkets utvärderingar NU-92 och NU-03 insamlades under vårterminen i årskurs 9 vid elevernas sista termin innan de lämnade grundskolan och elever och lärares dagboksanteckningarna ingick som en del av den insamlade empirin för slöjddämnet (Skolverket, 1993, 2005). Utöver Skolverkets gemensamma enkäter användes i *den första utvärderingen, NU-92*, för slöjddämnet en Lärarenkät, en Elevenkät 1, Dagboksanteckningar och en uppföljande Elevenkät 2 som underlag för en fördjupad analys. Dagboksanteckningarna genomfördes som en kvalitativ forskningsstudie och av de elever som besvarade Elevenkät 1 skrev 200 elever med dess lärare i 14 slöjdgrupper (textil respektive trä-metall) dagbok under samma tioveckorsperiod. Dagboksgruppen fick därefter besvara Elevenkät 2. Dagböckerna var anonyma och kodade till det kvantitativa enkätaterialet. Syftet med dagboksanteckningarna var utöver att utvärdera slöjdprocessen dessutom att ge en rikare och mer nyanserad bild av slöjdens vardag samt att beskriva slöjdundervisning under en reguljär period med tio slöjdtillfällen utan att försätta eleverna i en provsituation (Johansson, 1994; Skolverket, 1993, 1994a, 1994b).

På första bladet i häftet som skulle användas för dagboksanteckningarna fick elever och lärare enkla anvisningar om att berätta: ”Vad du har gjort, Vilka problem du har stött på, Hur du har löst dessa problem, Hur du har trivts under tiden du har arbetat i slöjden, Vad du tror att det beror på” (Johansson, 1994, s. 2). På de linjerade bladen i dagbokshäftet fanns det för varje slöjdtillfälle endast den korta

inledande texten ”Idag har jag ...” med syfte att inte styra eleverna utan istället öppna upp för en fri beskrivning av slöjdarbetet. Dagböckerna skulle skrivas i sin rätta miljö, slöjdsalen, och under eller i slutet av slöjdlektionen. Bortfallet i det empiriska underlaget bestod endast av normal frånvaro. Dagboksstudiens insamling resulterade i 1529 elevtillfällen, 76 lärartillfällen och 9 lärarkommentarer (se tabell 1). Samtliga 1614 skrivna slöjdtillfällen analyserades (Johansson, 1994, s. 5).

Vid slöjddämnets andra utvärderingstillfälle, NU-03, utökades Skolverkets utvärdering till att bli en av de största skolundersökningarna som utförts i Sverige med allmänna enkäter, skolenkäter, skolledarenkäter, allmänna och ämnesspecifika elev- och lärarenkäter, föräldraenkäter, ämnesenkäter etc. tillsammans med de nationella proven och kompletterande uppgifter från statistiska centralbyrån. Det omfattande underlaget gav unika statistiska samkörningsmöjligheter med jämförande analyser och resultat. Likt den första utvärderingen bestod slöjddämnets utvärderingsinstrument i NU-03 av en Elevenkät 1, en Lärarenkät, elevers och lärares Dagboksanteckningar och med en avslutande Elevenkät 2. I linje med Skolverkets direktiv fick endast några enstaka frågor i enkäterna innehålla frågor för öppna svar (Johansson & Hasselskog, 2007), därför nyttjades även i NU-03 dagboksanteckningar som kompletterande kvalitativ insamlingsmetod för slöjddämnet. Denna gång genomfördes dagboksanteckningarna med sex elever (tre textil respektive tre trä-metall, slumpmässigt utvalda) och dess lärare i slöjd från varje klass som deltog i utvärderingens riksrepresentativa urval. Dagboksskrivandet påbörjades efter Elevenkät 1 och pågick terminen ut under maximalt åtta slöjdtillfällen (Skolverket, 2005, s. 19). Av 40 skolor med 80 möjliga slöjdgrupper deltog 63 slöjdgrupper. Dagboksstudien i NU-03 resulterade i 184 elevdagböcker, dvs. ungefär lika många elever som i NU-92 (200 elever), men i NU-03 med endast tre elever från varje slöjdgrupp (se tabell 1). Däremot med ett riksrepresentativt urval i NU-03 och med 63 lärare i slöjd (istället för 14 i NU-92), (Hasselskog, 2010, s. 111). Det empiriska dagboksmaterialet i NU-03 kunde inte analyseras inom ramen för NU-03. Istället analyserades delar av dagboksmaterialet för att undersöka slöjdlärares förhållningssätt i undervisningen (Hasselskog, 2010). Likt dagbokstudien i NU-92 skrev eleverna i NU-03 sina dagböcker i slöjdsalen, de var anonyma och kodade till det kvantitativa enkätunderlaget. I instruktionerna för dagböckerna fanns en kort inledande text med att de skulle skriva fritt med egna ord och de instruktioner de fick var: ”Beskriv vad du gör, hur du gör, varför du gör så, och vad du upplever under arbetets gång”.

Vid avhandlingsstudien (Johansson, 2002) skrev 165 elever och 12 lärare dagboksanteckningar i 12 slöjdgrupper (textil respektive trä-metall). Bortfallet bestod av normal frånvaro, alla elever utom en skrev dagbok. Sammantaget skrev

eleverna 734 slöjdtillfällen och lärarna 50 dagbokstillfällen under för eleverna fem på var andra följande slöjdtillfällen med hänsyn till lov, friluftsdagar och prao etc. I avhandlingsstudien deltog inga elever från årskurs 9 däremot skrevs dagböckerna av elever från årskurs 3–4, åk 6 och åk 8 (se tabell 1). Dagböckerna skeys i slöjdsalen och de var anonyma och kodade till avhandlingsstudiens videoinspelningar och föräldraenkäter. I det empiriska underlaget analyserades samtliga 784 dagbokstillfällen. De instruktioner som gavs i dagböckerna var: ”Vad du har gjort, Vilka problem du har stött på och hur du löst dessa, Vad du tycker att du har lärt dig, Vad du tror att det beror på, Om någon har hjälpt dig eller om du har hjälpt någon, Annat” (Johansson, 2002, s. 227). I avhandlingsstudien skulle däremot inte dagböckerna användas för att utvärdera någon slöjdprocess, eller hur det elever och lärare skrev stämde överens med intentioner i läroplanstexter, utan fokus i denna insamling var riktat mot att låta dagböckerna bilda bakgrundsempi till videoinspelningarna om vad och hur elever gör när de lär sig slöjda.

I den sammanfattande tabellen nedan visas likheter och skillnader i empiri, insamling och omfattning vid de tre dagboksstudierna.

Tabell 1: Sammanställning av insamling och empiri

	Åk	Slöjd- grupper	Veckor	Elever	Lärare	Tillf. elev	Tillf. lär	Tillf. tot.
NU-92, 1992–1996	9	14	10 (inkl lov)	200	14	1529	85	1614
NU-03, 2003–2007	9	63 (3+3 från varje grupp)	8 (inkl lov)	184	63	x	x	x
Avhandl.- studien 2002	3–4 6 8	12	5 (exkl lov)	165	12	734	50	784

Metod och analys

Att skriva ner sina tankar i dagboksliknande former har förekommit under lång tid. Användning av äldre dagböcker i forskningssyfte har funnits inom flera områden, däremot mindre frekvent inom slöjdforskning. Intressanta berättelser har kommit fram då dagböcker från olika expeditioner har analyserats utifrån olika perspektiv, exempelvis Andréés polarexpedition 1897, där man i dagboksanteckningar har kunnat följa expeditionens dagliga liv och överlevnadskamp (Ödman, 1979). Utöver att äldre dagböcker används som inspiration till romaner utgör de värdefulla forskningsunderlag, exempelvis Anne Franks dagbok skriven under andra

världskriget (Frank, 2008) eller Årstafruns dagbokstexter som beskriver en gårdsfrus vardag och sysslor under 1700-talets slut och början av 1800-talet (Eriksson-Ekero, 2010).

Dagböcker kan vara skrivna mer eller mindre fritt och regelbundet och skapade i olika sammanhang. Skeppsdagbok skrevs som en loggbok med uppgifter om exempelvis last och position. Den typen av dagböcker överensstämmer snarare med protokoll och tabeller än med fria dagbokstexter. Inom psykologin har dagböcker använts som medel för att ta del av personers tankar. Inom vårdområdet kan dagbok skrivas av patienten medan anteckningar snarare förs i journalform av läkaren. På Internet ges personer möjlighet att föra matdagbok som mer påminner om att besvara enkäter än om att skriva dagbok. Vid val av dagboksmetod inom forskning är det värt att reflektera över till vem dagboken är skriven, vilka instruktioner som kan finnas och om den är tänkt att vara privat eller exempelvis läggas ut på någon Internetsajt med personens vilja att texten skall kunna läsas av flera. På Internet, exempelvis ”@tt slöjda” (Degerfelt, 2011), används en portfolio-databas för slöjdelever och lärare för att dokumentera, redovisa och värdera slöjdarbeten och dessa texter kan delvis betraktas som dagböcker. Virtuella medier, exempelvis Facebook och bloggar, används för att elever skall kunna presentera och diskutera sina skolarbeten med andra. Oavsett skrivform skall offentliga dagböcker jämföras med en privat dagbok med dagbokslås där texten snarare är personlig egendom. Givetvis är både mer privata och offentliga dagbokstexter intressanta att analysera i forskningssammanhang.

Inom lärarutbildning har man under flera år låtit blivande lärare föra dagbok under sina praktikperioder och examensarbeten (Berglund, 1988). Även här är det att beakta om dagböckerna skall lämnas in och läsas av andra eller om de är tänkta att vara privata för egen reflektion. Här kan avkodning och anonymitet bidra till att texterna blir mer ärligt skrivna. Det som personer skriver kan – men behöver inte nödvändigtvis – vara en exakt redogörelse av händelser, däremot finns det anledning att påpeka att dagbokstexter, likt en intervju, är en beskrivning av hur personer uppfattar situationer. Likaså tolkas dagbokstexter vid analysarbetet med person, socialt och kulturellt (Ödman, 1979). Dagbokstexter kan utifrån olika infallsvinklar analyseras manuellt eller som datoriserad textanalys, exempelvis N´vivo (Bergström & Boréus, 2005; Säfström & Östman, 1999).

De kvalitativa analyserna av dagböckerna i NU-92, i avhandlingsstudien och i NU-03 utfördes manuellt. I NU-92 lästes och analyserades samtliga 1614 dagbokstillfällen som helhet och i delar och fördes till kategorier. Slöjdprocessen användes som analysredskap då syftet med dagböckerna i NU-92 främst var tänkt

att utvärdera slöjdprocessen. Utöver kategorier som kunde härledas till att utvärdera slöjdprocessen föll analyserna även ut i kategorier som exempelvis beskrev interaktion, problemlösning, kunskapsuppfattningar och emotionella upplevelser (Johansson, 1994, 1995). Dagboksresultaten bildade dessutom underlag för fördjupade analyser om slöjdens arbetsformer och lärande då studien var kodad med enkätmaterial (Skolverket, 1994a, 1994b). I NU-03 utfördes inga fördjupade analyser inom den ram som tilldelats för projektet. Det urval av dagböcker från NU-03 som nyttjades för forskning transkriberades och analyserades till fyra idealtyper av slöjdlärare och resultaten användes tillsammans med resultat från röstinspelningar via Mp3 (Hasselskog, 2010). I *avhandlingsstudien* (Johansson, 2002) analyserades samtliga dagböcker utifrån sociokulturella utgångspunkter både som helhet, delar och i olika steg samt i relation till de teman som videoinspelningarna redovisade.

Resultatbeskrivning

I avrapporteringen nedan presenteras inga sammanfattande resultat från de tre refererade dagboksstudierna, utan istället visas exempel på vad dagbokscitat kan innehålla och hur autentiska citat kan bidra till att öka trovärdighet i en resultatredovisning. Resultaten illustreras dels med inskannade handskrivna dagbokscitat, dels med precist avskrivna dagbokstext (som kursiverad text för att särskilja dagboksempirin från övrig text).

Elever kan ha mer eller mindre lust och möjligheter att skriva dagbok. I linje med Kress (2006) kompletterar eleverna ibland sin text med ritade bilder. I de två dagbokscitaten nedan används skisserna, mer eller mindre, som en slags kompletterande anteckning för tankarna till den skrivna texten:

Slöjdtillfälle 2

Idag har jag *fortsatt* mitt arbete på ett skåp (komb. skåp o hylla, egentligen) som jag påbörjade i 8:an. Skåpet skall "pluggas" ihop. ⇒
Jag stötte på problem när det gällde ihop-sättningen - pluggningen. Övre delen är lite ojämn och nästa gång kommer jag bara hålla, där pluggarna sätts, djupare. Då kommer jag vara färdig för att lämna och sätta samman. Småhyllor och skåpsluckan återstår sedan.

(Elevcitatt, pojke åk 9, Johansson, 1994, s. 16)

Dagboksmetod

– att beskriva slöjdarbete med elevers och lärares egna ord

Slöjdtillfälle 5

Idag har jag Sytt ihop lappar och
pressat dom

(Elevcitat, pojke åk 9, Johansson, 1994, s. 38)

Slöjdarbete tar tid och pågår under flera slöjdtillfällen. I dagbokstexterna går det att följa hur elevers arbete utvecklas över tid:

Slöjdtillfälle 1

Idag har jag gjort en ritning och valt ut en skiva
till ett ställ för en elbas. Jag hade problem med
hur hög stället skulle vara och hitta en
bra bräda. Höjden diskuterade jag med en kompis
och brädan hittade läraren. Jag har lärt
mig att arbeta självständigt och att hjälpa andra.
I slöjden trivs man bra och man arbetar
i mottlig takt, ingen stress. Det är bra.

Slöjdtillfälle 2

Idag har jag kommit försent eftersom jag var hemma
och kolla upp en sak med basen. När jag kom
slipade jag skivans kant jämn. Först drog bort färg med
en limskapa och sedan byvlade jag. Först hade
jag problem att få fast skivan men [redacted] (läraren)
hjäppte mig.

Slöjdtillfälle 3

Idag har jag sågat ut en skiva och klippt ut en mall.
Jag har löst alla problem jag har haft idag. Jag
har nämligen inte stött på några problem
som vanligt var det roligt i slöjden. Alla
jobbar avspänt och man kan diskutera saker.

(Elevcitat, pojke åk 9, Johansson, 1994, s. 19)

Dagboksmetod
– att beskriva slöjdarbete med elevers och lärares egna ord

Utöver att skriva positivt om sitt arbete kan också irritationer av olika slag avläsas i de tre citaten nedan:

I dag har jag *sytt fast den Jivla drag kedjan Fult. Man blir på dältigt humör.*

(Elevcit, flicka åk 9, Johansson, 1994, s. 32)

Slöjdtillfälle 5

I dag har jag nästan sytt färdigt hela kroppen. Jag blev lite irriterad för när läraren hade tittat så hon att jag kunde sy, så jag sydde. Sedan kom hon och sa att det var fel, så jag fick sprätta upp allt, då kändes det lite hopplöst. ...

(Elevcit, flicka åk 6, Johansson, 2002, s. 173)

Slöjdtillfälle 2

I dag har jag *fortsatt att ändra mönstret och klippt ut det ur tyget. Problemet är att min lärare tycker att jag skall krita runt bitarna innan jag klipper ut dem. Det tycker jag är onödigt och endast en ursäkt för att jag inte skall jobba så fort (Det blir för dyrt, jag använder för mycket tyg).*

(Elevcit, flicka åk 8, Johansson, 2002, s. 114)

Även lärarens beskrivningar av slöjdverksamheten kommer fram:

Slöjdtillfälle 5

Visat på en miljövänlig målningsbehandling, målning med filmjök blandat med färgpigment och förklarar fördel och nackdel vid användandet. Instruerat användning av gieringsåg. Påminner eleverna hur man känner och ser när man har planhyvlat färdigt. Visat för några elever hur man gör för att pallen skall stå jämt. Uppmuntrat eleverna att hjälpa sina kamrater. Tycker att många av svårigheterna som eleverna haft tidigare har släppt vid detta lektionstillfälle. Alla elever kom fram med sina uppgifter bra vid detta tillfället. ---

(Lärarcitat från åk 6, Johansson, 2002, s. 103)

Dagboksmetod
– att beskriva slöjdarbete med elevers och lärares egna ord

Dagbokstexterna kan visa på elever och lärares olika uppfattningar om arbetet vid samma slöjdtillfälle:

Talat om broderiet som är nästa arbetsuppgift, broderiets historia och de vanligaste teknikerna.

(Lärarcitat från åk 9, Johansson, 1994, s. 21)

Idag har jag suttit i 50 min och lyssnat på hurdana broderier de hade 2000 år f. Kr. Jag skulle gett bort tröjan jag syr i julklapp men man får ju aldrig nån tid att sy på.

(Elevcitatt från åk 9, Johansson, 1994, s. 21)

Idag har jag först lyssnat på en redovisning av vävstolen. 10 min senare kommer jag inte ihåg något, men jag är glad ändå. Hoppa över alla genomgångar det tar bara tid och man kan väva utan att veta vad sakerna heter.

(Elevcitatt från åk 9, Johansson, 1994, s. 21)

Och att eleverna trivs i slöjdsalarna:

..... Jag längtar redan nu till nästa
..... slöjdtillfälle.

(Elevcitatt, flicka åk 9, Johansson, 1994, s. 33)

I elevdagböckerna kan också kärlek visa sig:

Idag har jag nästan inte gjort någonting
Jag har bara slippat min träklocka
resten har jag tänkt på en tjej.

(Elevcitatt, pojke åk 9, Johansson, 1994, s. 36)

..... Claes kom och hjälpte
..... mig när jag klisbra för
..... jag ville inte bli kladdig
..... om fingrarna.

(Elevcitatt, flicka åk 9, Johansson, 1994, s. 36)

Dagboksmetod
– att beskriva slöjdarbete med elevers och lärares egna ord

Eleverna skriver om lärande och problemlösning men fokuserar ofta ”görandet”, se variationer i de tre elevernas dagbokscitat (flicka åk 8, pojke åk 8, flicka åk 9) nedan:

Slöjdtillfälle 1

I dag har jag sytt sicksack runt mitt tyg som skall bli en necessär. Fast jag sydde en gång för långt in så blev jag tvungen att sprätta. Jag har bara kommit så långt att jag skall klippa ut ett blixtlås på 30 cm. Nästa gång skall jag sy på blixtlåset och jag hoppas jag blir klar med necessären.

Slöjdtillfälle 2

I dag har jag sytt på en dragkedja. Det var svårt och komplicerat men jag lärde mig något!

Slöjdtillfälle 3

I dag har jag lagat min tröja och jag har klippt en öppning till dragkedjan på necessären. Jag har klippt till 4 remsor bomullsband till sidorna till necessären.

Slöjdtillfälle 4

I dag har jag sytt ihop sidorna på bomullsbanden. Jag har sytt på dom på maskinen och jag har sytt raksöm längs sidorna. Jag har sytt hörnen och klippt bort alla trådar. Nästa gång skall jag sy botten mm.

Slöjdtillfälle 5

I dag har jag strykit och sytt lock och botten på min necessär. Jag har klippt bort trådar. Min necessär blev klar i dag. Jag har lärt mig sy en annorlunda necessär. Mitt problem var hur jag skulle sy på locket och botten. Men läraren hjälpte mig.

(Elevcit, flicka åk 8, Johansson, 2002, s. 200–201)

Slöjdtillfälle 2

I dag har jag gått igenom böcker om smide. Jag letade efter ett ställ till mina saker. När jag väl hittade ett ställ till mina saker så fick jag välja material. Sen skulle jag böja en tjock järnstör men jag var tvungen att värma den. När den blev röd så tog jag ut den och böjde den på städet.

(Elevcit, pojke åk 8, Johansson, 2002, s. 178)

Jag fick lite problem med knäppningen men fick ingen hjälp så jag gjorde på mitt sätt, vitket och så gick bra.

(Elevcit, flicka åk 9, Johansson, 1994, s. 30)

Dagboksmetod

– att beskriva slöjdarbete med elevers och lärares egna ord

Trots att elever skriver om sitt lärande sida upp och sida ner i sina dagböcker kan de ändå avsluta en dagboksanteckning som i elevcitaten nedan:

Slöjdtillfälle 1

I dag har jag bärat på ett klännings-
linne. Vi fick korta upp den
lite för annars var den för
urringad.
Jag hoppas jag skriver klart
den nästa gång.
Det var inte speciellt svårt,
jag har inte lärt mig
något nytt. Vad jag lagt
märke till.

(Elevcit, flicka åk 6, Johansson, 2002, s. 153)

Elever i årskurs 3–4 kanske tar längre tid på sig att skriva. Dagbokscitaten uttrycker lärande genom samarbete och en reflektion om självtillit:

Slöjdtillfälle 4

I dag har jag sytt sick - pack på
mina shorts. Det var så
länge sedan jag sydde
med sy-maskin så jag trodde
att jag inte kunde trä tråden.
Jag fick hjälps av Arvid
Han sa att jag skulle
försöka trä själv. Och jag
klarade det.

(Elevcit, pojke åk 3–4, Johansson, 2002, s. 97)

Ibland kan dagbokstexter vara komprimerade. Pojken i åk 3–4 beskriver, i en och samma mening, att han vet att han skall göra en militärbåt, han har använt en såg och sågat, han har tänkt genom att ha planerat, han har mätt med något redskap och han har inte varit ensam under sitt arbete utan han har pratat:

Dagboksmetod
– att beskriva slöjdarbete med elevers och lärares egna ord

Slöjdtillfälle 5

I dag har jag *sågat till min militärbåt*
och planerat och mått och prövat

(Elevcitrat, pojke åk 3–4, Johansson, 2002, s. 142)

Frågan är om eleven är medveten om sitt lärande och hur hans militärbåt blir uppmärksammas när han tar hem den? Om läraren har tillgång till dagbokstexten finns stora möjligheter att använda dagbokstexten i lärarens diskussioner med eleven om lärande.

Reflektion

I Sverige använder numera flera slöjdlärare dagboksskrivning i sin undervisning. Dagböckerna blir förhoppningsvis till värdefulla verktyg för ökad reflektion och lärande. Att skriva dagbok i slöjd kan dels ses som ett lärtillfälle med återspieglingar av dagens utförda slöjdarbete, dels som ett stöd för tankar och resonemang inför fortsatt arbete vid kommande slöjdtillfällen. Eleverna tränas i att reflektera över hur tankarna om slöjdarbetet ändras och utvecklas med material, redskap och med andra personer i relation till det tänkta föremålet. Än fler lärare skulle även kunna använda dagböckerna för att beforska sin egen undervisning då dagboksmetoden ger en god bild av hur elever kan uppfatta slöjdundervisningen.

En kritisk fråga som kan ställas är om eleverna skall behöva skriva i slöjdundervisningen då de redan skriver i så många andra ämnen. Men frågan kan också vändas med undran om varför eleverna skulle ha sämre möjligheter att skriva just i slöjddämnet när de är vana att skriva i så många andra ämnen och sammanhang? Detta kan gälla även i diskussioner om huruvida yngre elever kan ha svårt att uttrycka sig (jämför dagbokscitatet om militärbåten). Ur ett sociokulturellt perspektiv är det angeläget att dagböcker skrivs i slöjdsalen, nära slöjdarbetet, verktyg, dofter och omgivning för att på bästa sätt återge arbetet i slöjdsalen. Dagboksmetoden har visat att de sparsamma instruktioner eleverna fått inför dagboksskrivningarna gör att slöjdläraren, eller slöjdforskaren, inte behöver vara orolig för att eleverna inte skriver då de endast får linjerade blad med den korta anvisningen ”Idag har jag...”. Om något specifikt skall tillfrågas kan istället enkäter användas. Resultaten från dagboksmetoden har visat att ju färre instruktioner, desto öppnare och mer innehållsrika dagbokstexter skrivs när elever och lärare får beskriva slöjdarbetet med egna ord.

Referenser

- Berglund, B. (1988). *Pedagogiska dagböcker i lärarutbildningen*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Bergström, G. & Boréus, K. (2005). *Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Degerfelt, I. (2011). *@tt slöjda, portfoliodatabas för slöjdelever och lärare*. Hämtat maj 2011, från <http://www.slojd.nu/slojda/>
- Eriksson-Ekero, K. (2010). *Inblick i en dold värld. Årstafruns dagböcker*. Stockholm: Nordstedts.
- Frank, A. (2008). *Anne Franks dagbok* (P. Holmer, översättning). Stockholm: Nordstedts.
- Hasselskog, P. (2004). Elevers dagböcker som empiriskt material vid utvärdering av slöjdämnet i grundskolan. I C. Nygren-Landgårds & K. Borg (Red.), *Slöjdforskning – artiklar från forskarutbildningskurs* (s. 96–112). (Rapport 21). Vasa: Åbo Akademi, Pedagogiska fakulteten.
- Hasselskog, P. (2010). *Slöjdlärares förhållningssätt i undervisningen* (Göteborg Studies in Educational Science, 289). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Johansson, M. & Hasselskog, P. (2008). Slöjdämnet efter millennieskiftet. Ingår i K. Borg & L. Lindström (Red.) *Slöjda för livet – om pedagogisk slöjd* (s. 15–28). Stockholm: Lärarförbundets förslag.
- Johansson, M. (1994). *Slöjdprocessen – Arbetet i slöjdsalen. Dagboksanteckningar* (Forskningsrapport, 11). Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för slöjd och hushållsvetenskap.
- Johansson, M. (1995). Dagboksmetod; kvalitativ analys och tolkning. I L. Lindfors & J. Peltonen (Red.), *Slöjdkompetens i nordisk kultur. Del I* (Techne serien: Forskning i slöjdpedagogik B:1/1995, s. 104–111). Vasa, Finland: Åbo Akademi, Institutionen för lärarutbildning.
- Johansson, M. (2002). *Slöjdpraktik i skolan – hand, tanke, kommunikation och andra medierande redskap* (Göteborg Studies in Educational Science, 183). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Kress, G & van Leeuwen, T. (2006). *Reading Images. The Grammar of Visual Design* (2. uppl.). New York: Routledge.
- Lander, R. (1994). *Den nationella utvärderingen av grundskolan. Synpunkter och empiri om intern debatt och lokal användning* (Rapport 1994:14). Göteborg: Göteborgs universitet, institutionen för pedagogik.
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated learning. Legitimate peripheral participation*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

- Molander, B. (1994). *Den nationella utvärderingen av grundskolan: synlig och dold kunskapsteori* (Skolverkets forskningsrapportserie). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket, (1993). *Slöjd. Huvudrapport* (Skolverkets rapport, 24). Stockholm: Liber. (M. Johansson, medförfattare)
- Skolverket, (1994a). *Slöjdprocessen – om arbetsformer och kunskap* (Skolverkets rapport, 58). Stockholm: Liber. (M. Johansson, medförfattare)
- Skolverket, (1994b). [The Swedish Board of Education] *Craft and Design, Slöjd. The work processes in craft and design – working methods and knowledge* (Report, 58). Stockholm: Liber. (M. Johansson, medförfattare)
- Skolverket, (2005). *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Ämnesrapport Slöjd* (Ämnesrapport till rapport 253). Stockholm: Fritzes. (M. Johansson & P. Hasselskog, författare)
- Skolverket, (2007). *Slöjd. En samtalsguide om kunskap, arbetssätt och bedömning*. Stockholm: Liber. (M. Johansson & P. Hasselskog, författare)
- Säfström, C-A. & Östaman, L. (1999). *Textanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, R. (2005). *Lärande och kulturella redskap. Om lärprocesser och det kulturella minnet*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Vygotsky, L. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press. (Originaltexter publicerade 1930–1935)
- Vygotsky, L. (1986). *Thought and language* (A. Kozulin, översättning). Cambridge, MA: MIT Press.
- Vygotsky, L. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen* (K. Öberg Lindsten, översättning). Göteborg: Daidalos. (Original publicerat 1930)
- Ödman, P.-J. (1979). *Tolkning, förståelse, vetande. Hermeneutik i teori och praktik*. Stockholm: AWE/Gebbers.

Marléne Johansson, FD, professor i forming, kunst- og håndverksdidaktikk, Høgskolan i Telemark, Norge; docent i slöjd, HDK, Göteborgs universitet, Sverige; docent i slöjdpedagogik, Åbo Akademi, Vasala, Finland. Johansson är vetenskaplig ledare för det nordiska slöjdpedagogiska centrat/forskarskolan i slöjdpedagogik, Åbo Akademi, Vasala. Forskningsintresse inom lärande och sociala samspel.

Dagboksmetod
– att beskriva slöjdarbete med elevers och lärares egna ord